

MARCIN CHOCZYŃSKI

SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ
„METAMORPHOSES OF RELIGION AND SPIRITUALITY”
UNIWERSYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W WARSZAWIE (23 maja 2019 roku)

W dniu 23 maja 2019 r. w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyły się obrady międzynarodowej konferencji naukowej z zakresu socjologii religii i religioznawstwa, zatytułowanej „Metamorfozy religii i duchowości”. Instytut gościł znamienitych socjologów religii już po raz drugi – warto w tym miejscu przypomnieć, że w dniach 26-27 maja 2015 r. odbyły się obrady ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. „Między głównym nurtem a pograniczami badań socjologii religii. Spory teoretyczne i metodologiczne”, która z kolei była spotkaniem polskich socjologów religii, aczkolwiek również z udziałem gości zagranicznych.

Celem konferencji było przybliżenie współczesnych teorii oraz metod i technik analiza religii, religijności i duchowości oraz ich aplikacja w procesach badawczych. Spotkanie badaczy polskich z zagranicznymi pozwoliło także na wymianę doświadczeń oraz dyskusję na temat stanu obecności religii we współczesnym społeczeństwie. Jednym z głównych tematów było odniesienie się do teorii sekularyzacyjnych, ich ponowne zdefiniowanie w nawiązaniu do dzisiejszego kontekstu. Konferencja stanowiła również doskonałe pole porównawcze do prezentacji badań religii, religijności i duchowości w poszczególnych społeczeństwach europejskich i wyszczególnienie specyficznych, tytułowych metamorfoz, które zależne są od wielu czynników ściśle społecznych, ale także kulturowych, technologicznych czy przede wszystkim historycznych.

Warto zaznaczyć, że zarówno konferencja traktująca o metamorfozach religii i duchowości, jak i ta wcześniejsza, odbyły się w ramach współpracy Instytutu So-

cyjologii UKSW oraz Sekcji Socjologii Religii Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Były zatem okazją do integracji socjologów religii, jak również konsolidacji samego środowiska naukowego. Omawiana konferencja zyskała ponadto honorowy patronat International Study of Religion in Eastern and Central Europe Association (ISORECEA). Współpraca organizacyjna pomiędzy różnorodnymi środowiskami naukowymi wpłynęła na ubogacenie prezentowanych treści, również na lepszą koordynację od strony formalnej i technicznej, gdyż poszczególne obowiązki były równomiernie rozłożone. Współpraca ta przyczyniła się również do zaproszenia znamienitych gości, którzy poprzez swoją obecność wydatnie wzmocnili siłę przekazu treści zaprezentowanych na konferencji.

Co ważne, organizacja tak dużego wydarzenia rozpoczęła się *de facto* jeszcze w poprzednim roku kalendarzowym, a właściwe działania poprzedzone były wieloma dyskusjami i ustaleniami, które finalnie wpłynęły na ostateczny kształt programu. Podjęto m.in. działania w sprawie zaproszenia głównych gości z zagranicy, a następnie wykonano wszystkie niezbędne czynności prowadzące do ich zakwaterowania w miejscu docelowym. Komitet organizacyjny skupił się również na skonstytuowaniu odpowiednich zaproszeń oraz komunikatów konferencyjnych, dzięki czemu udało się zgromadzić pokaźne grono prelegentów, pochodzących zarówno z zagranicznych, jak i polskich ośrodków naukowych, a reprezentujących różne tradycje naukowe i uczestniczących w wielu interesujących procesach badawczych. Warto tutaj dodać, że łącznie na konferencji wystąpiło sześciu przedstawicieli zagranicznych ośrodków akademickich, pochodzących z Włoch, Niemiec, Ukrainy, Czech, Słowacji oraz Armenii. Niestety na konferencję nie dotarł jeden z zaproszonych gości z Węgier, był jednak wymieniony w programie konferencji. Ponadto uczestnicy z Polski reprezentowali kilkanaście ośrodków socjologicznych (m.in. Warszawę, Kraków, Łódź, Szczecin, Białystok, Olsztyn, Gorzów Wielkopolski czy Kielce).

Konferencja rozpoczęła się punktualnie o godz. 9:30, wcześniej odbywała się rejestracja przybyłych gości. Słowo wstępne wygłosił do zgromadzonych Andrzej Wójtowicz, kierownik Katedry Socjologii Ogólnej w Instytucie Socjologii UKSW. W imieniu International Study of Religion in Eastern and Central Europe Association (ISORECEA) głos zabrała Dorota Hall. Bezpośrednio po tym kilka słów do zgromadzonych w Auli Schumana wygłosiła Maria Sroczyńska, opisując rolę Sekcji Socjologii Religii PTS (współgospodarza konferencji), będąca jednocześnie członkiem komitetu organizacyjnego. Przybliżyła ona działalność Sekcji i jej dorobek, także historyczne znaczenie. Po przywitaniu gości przez gospodarzy konferencji, rozpoczęła się sesja plenarna, która podzielona została na dwie części. Obowiązki moderatora (przewodniczącego sesji) przejęła Dorota Hall, reprezentująca Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Sesję plenarną zatytułowano *Współczesne kierunki badań religii i duchowości*, co świadczyło o ogólnym zarysie obecnej praktyki badawczej istniejącej w socjologii religii i religioznawstwie. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że na wszystkie wystąpienia w sesji plenarnej przeznaczono dla każdego mówcy równo po 20 minut przysługującego czasu. Po zakończeniu obrad przewidziano również dyskusję. Wystąpienia angielskojęzyczne były tłumaczone w sposób symultaniczny.

Otwierające wystąpienie przypadło Roberto Ciprianiemu z Università Roma Tre. Gość z zagranicy zaprezentował referat zatytułowany *Diffused religion*, w którym

podjął problematykę współczesnego postrzegania religii, jako rozproszonych praktyk, coraz to bardziej oddalających się od ścisłych, instytucjonalno-kościelnych form. Podniósł tym samym rolę kultury w intencjonalnym postrzeganiu religii, socjalizacji religijnej w związkach rodzinnych czy edukacji, członkostwa w zgromadzeniach religijnych. Wpisał się tym samym w aktualne trendy badawcze akcentujące odkościelnienie religii i jej metamorfozę w kierunku prywatnej duchowości. Prelegent wymienił także rolę polskich socjologów religii, którzy wpłynęli bezpośrednio na jego zainteresowania tą subdyscypliną nauk społecznych.

Drugim programowym referatem była analiza przypadków sekularyzacji, którą wygłosił Egon Spiegel reprezentujący University of Vechta (Niemcy). Prelegent zaprezentował tekst pt. *Specter of secularization. Against the identification of ecclesiastical indifference and religious indifference*. Przedstawił w nim autorskie ujęcie stanowiska obojętności religijnej, wyrażające się głównie w odejściu od instytucji Kościoła. Egon Spiegel poparł swój wywód teoretyczny poprzez przywołanie badań zrealizowanych na terenie Niemiec, a dotyczących sekularyzacji wśród młodzieży niemieckiej. Zaakcentowano główne wartości, jakie podnoszą respondenci w odniesieniu do sensu swojego życia. Poprzez ich analizę można dojść do wniosku o potrzebie poszukiwania własnych doświadczeń religijnych, mających dojrzałą postać, niż religijność dziecięca. W referacie podjęto również nawiązania do możliwych scenariuszy rozwoju religii i religijności po ustąpieniu procesu sekularyzacji. Referent podniósł gwałtowność zmian w sferze religii instytucjonalnej, przywołał przy tym przykład dużej skali wystąpień z Kościoła w Niemczech. Podkreślił coraz większy ogólny sceptycyzm społeczny wobec tej instytucji. Wraz z oddziaływaniem sekularyzacji religie straciły swój profil, wyraźny zarys, jednak co ciekawe, zbliżają się one do siebie nawzajem. Warto zaznaczyć, że wystąpienie odbyło się w języku niemieckim, a tłumaczyła je bezpośrednio Agnieszka Zduniak.

Jako trzecia osoba występująca, autorsko tym razem, głos zabrała Agnieszka Zduniak. Przedstawiła ona referat zatytułowany *Współczesne kierunki rozwoju religii i duchowości – próba systematyzacji*. Dotyczył on pewnej syntezy w określaniu współczesnych perspektyw dla sfery wiary oraz praktyk religijnych. Prelegentka odniosła się do tytułu konferencji, który określa zasadniczo kierunek współczesnych analiz nad istotą permanentnych zmian religii we współczesnym społeczeństwie. Podkreśliła w tym miejscu znaczenie dynamiki tych zmian, wydobywając relacyjną rzeczywistość religii. Agnieszka Zduniak zaakcentowała, że łaciński źródłosłów słowa „religia” odnosi się do łączenia, wiązania, spajania, budowania oraz odnawiania więzi. Według niej relacyjność religijna dotyczy związków pomiędzy sferą nadprzyrodzoną, społeczną (zewnętrzną) a także subiektywną (wewnętrzną, czyli jak przez pryzmat wiary postrzegać samego siebie). Prelegentka odniosła się tym samym do kwestii odchodzenia od religii instytucjonalnej, wskazując na duchowość i jej etykiety: prywatyzację, synkretyzm czy dezinstytucjonalizację.

Referat ten był ostatnim wystąpieniem przewidzianym w tej sesji. Jeszcze przed przerwą kawową wszyscy prelegenci, występujący w pierwszej części sesji plenarnej, odpowiadali na pytania publiczności. Wywiązała się ciekawa dyskusja dotycząca przedstawianych założeń, zarówno tych teoretycznych, jak również praktycznych. Przeniosła się ona również w kuluary konferencji.

Drugą część sesji plenarnej zatytułowano odmiennie od pierwszej – *Religijność i duchowość w życiu społecznym*. Przewodniczył jej Andrzej Wójtowicz. Pierwszy głos zabrał Yuriy Pachkovskyy, reprezentujący Narodowy Uniwersytet Ivana Franki we Lwowie. Przedstawił referat zatytułowany *Wartości duchowe młodzieży a społeczeństwo ukraińskie – wizja socjologiczna*, w którym podniósł specyfikę aksjologiczną społeczeństwa ukraińskiego, odnosząc się oczywiście do kwestii duchowości, jej znaczenia i istoty. Podniesiono także rolę środowiska duchowego, jakie może zostać wykreowane przez każdego człowieka w odniesieniu do kwestii idei. Wystąpienie miało formę prezentacji wyników badań zastanych, zrealizowanych na Ukrainie wśród kategorii młodzieży uniwersyteckiej. Jako główne wartości duchowe, Yuriy Pachkovskyy wymienił: wartości moralne, rodzinne, rozwojowe, samorealizacyjne oraz wartości religijne. Ze wskazanych w badaniach wartości można wywnioskować wybór określonej orientacji życiowej, dalszej ścieżki kształcenia czy nawet aspiracje zawodowe.

Drugim prelegentem w tej sesji był Armen Koliaevich Sahakyan z Armenii. Reprezentował on stołeczną uczelnię Armenian State Pedagogical University z siedzibą w Erywanii. Wygłosił referat zatytułowany *Role of the Armenian Apostolic Church in the choice of value orientation of youth*. Przemówienie dotyczyło, podobnie jak wcześniejsze, orientacji aksjologicznych młodzieży, w tym wypadku naturalnie młodzieży ormiańskiej. Prezentacja tych zbliżonych do siebie teoretycznie perspektyw w optyce badań z dwóch innych krajów dała więc podstawy do porównań opinii i określenia stopnia religijności, zarówno w odniesieniu do Ukraińców, jak i Ormian.

Trzecim wystąpieniem był referat przedstawiony przez Stellę Grotowską, reprezentującą Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie, zatytułowany *Religijność w codzienności współczesnych Polaków*. Referentka odniosła się w nim do analizy dyskursu internetowych portali społeczno-politycznych wyrażających myśl konserwatywną, których obszar zainteresowania stanowi tematyka społeczna (w tym religia i religijność). W swojej wypowiedzi Stella Grotowska próbowała znaleźć odpowiedź na następujące pytania: w jakim kontekście społecznym umieszczana jest religia?; jakie podmioty (jednostki, instytucje) definiują znaczenie bycia religijnym?; jakie działania i konsekwencje współcześni Polacy wiążą z religijnością w życiu codziennym? Konserwatywna proweniencja tych portali pozwoliła na dotarcie do wypowiedzi i opinii osób identyfikujących się jako religijne, w których życiu wiara nadal odgrywa dużą rolę. Ponadto Stella Grotowska zauważyła, że można postawić hipotezę, że religijność Polaków staje się coraz bardziej subiektywna w wymiarze indywidualnego, wewnętrznego doświadczenia i zindywidualizowana, czyli wierzenia są postrzegane w bardzo subiektywny sposób.

Czwartym i ostatnim referatem, zaprezentowanym w drugiej części sesji plenarnej, było wystąpienie Haliny Mielickiej-Pawłowskiej z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, która przybliżyła temat: *Duchowość – religijność czy moralność ponowoczesna*. Referentka opisała religijność jako sferę z jednej strony nasyconą tradycją, z kolei z drugiej jako obszar doświadczający dynamicznych przemian, w szczególności tych o społecznym, a nie doktrynalnym wymiarze. Halina Mielicka-Pawłowska stwierdziła, że ponowoczesność może być wskazywana jako pewien

model religijności, o czym świadczy wiele zjawisk wpływających na kształt i formę współczesnych wierzeń. W toku wywodu przedstawiono tezę mówiącą o tym, że duchowość jako ponowoczesna forma religijności powoduje odejście od tradycyjnego rozumienia sfery sakralnej w kierunku autodefinicji jednostki w kontekście *homo religiosus* oraz podążanie w kierunku ponowoczesnych form moralności, zdefiniowanych w tym wywodzie jako panmoralność. Po tym wystąpieniu nastąpiła dyskusja, a później wszyscy uczestnicy konferencji udali się na przerwę obiadową i dalsze rozmowy kularowe. Tym samym zakończono obrady w dwóch sesjach plenarnych – po przerwie obiadowej kontynuowano je w równoczesnych sesjach panelowych.

Pierwsza sesja panelowa dotyczyła w przeważającym stopniu komunikacyjnych funkcji religii, co implikował jej tytuł: *Religia, duchowość i komunikacja społeczna*. Jej moderatorem była Stella Grotowska. Jako pierwsza głos zabrała Barbara Ober-Domagalska z Uniwersytetu Łódzkiego. Jej wystąpienie odbyło się w języku angielskim, a zatytułowane było *Gender in the Catholic press discourse on the example of „Niedziela” and „Tygodnik Powszechny”*. Prelegentka zaprezentowała ujęcia płci w polskiej prasie katolickiej, na przykładzie dwóch najbardziej znanych i jednocześnie poczytnych tytułów. Ciekawa analiza badawcza ukazała sposób dyskursywnego definiowania płci, rozważania jej roli we współczesnej praktyce społecznej, a także odniesienia do magisterium Kościoła katolickiego w tej kwestii. Prezentacja zagadnień płci w tego typu środkach prasowych jest zupełnie inaczej nakreślona, niż chociażby w prasie lewicowej czy też zbliżonej do prądów liberalnych.

Następnie Maciej Krzywosz z Uniwersytetu w Białymstoku przedstawił referat zatytułowany *Analiza treści orędzi religijnych jako szczególna forma badania dokumentów osobistych*. Referent opowiedział się za pójściem w kierunku poznawania biograficznej sfery w socjologii religii. Zaakcentował przypadki objawień oraz rolę otoczenia społecznego w kreacji tych wizjonerskich świadectw. W wystąpieniu zwrócono ponadto uwagę na analizę fragmentu jednego z objawień śląskiej wizjonerki – Katarzyny Szymon, przy jednoczesnym zastosowaniu kategorii badawczych wypracowanych w ramach metody biograficznej: historii życia, opowieści o życiu oraz biograficznych strukturach procesowych. Te formy badawcze, ujęte w sposób syntetyczny, pozwalają na określenie pewnych motywów postępowania wizjonerów, i zarazem argumentowania, obecnego w tego typu orędziach.

Trzecim wystąpieniem w tej sesji był referat zaprezentowany przez Martę Jabłońską, reprezentującą Uniwersytet Łódzki. W wystąpieniu zatytułowanym *#witchesofinstagram. How do social media spread spirituality, witchcraft and pagan movements?* odniosła się ona do rozpowszechniania treści prezentowanych przez ruchy okultystyczne w mediach społecznościowych. W prelekcji dokonano analizy zjawiska inkorporacji praktyk okultystycznych (magia, czary, spirytualizm) oraz posługujących się nimi ruchów pogańskich (także *quasi*-pogańskich) do sfery medialnej, co uwidoczniło się w popularności tytułowego hasztaga na popularnym profilu Instagram. Eksplorując coraz to nowe inicjatywy społeczności „czarownic” i estetykę czarów prezentowaną na Instagramie, Prelegentka postawiła następujące pytania: czy media społecznościowe wyzwalają jednostkową duchowość?, czy globalna komunikacja sieciowa jest odpowiednim miejscem dla ukazywania praktyk magicznych?, wreszcie – czy jest to narzędzie marketingowe promujące duchową estetykę? Marta Jabłońska

przedstawiła ponadto aktualny stan wiedzy na temat rozpowszechniania czarów i religii pogańskich, percepcji „czarownic” we współczesnym społeczeństwie. Podała także bieżące statystyki oddające skalę tego zjawiska. Następnie, zgodnie z programem konferencji, odbyła się dyskusja nad zaprezentowanymi referatami.

Po przerwie zdecydowano o połączeniu sesji drugiej z sesją pierwszą. W sesji drugiej, zatytułowanej *Religia i duchowość w społeczeństwie ryzyka*, nie uczestniczyło dwoje referentów, sesję tę miał prowadzić ks. Artur Wysocki – przedstawiciel gospodarza konferencji, czyli Instytutu Socjologii UKSW. Natomiast w sesji pierwszej nie pojawili się finalnie zaproszeni goście z Ukrainy, jednak przystali streszczenia swoich wystąpień. Dzięki temu uczestnicy konferencji mogli się z nimi zapoznać w formie tzw. referatów wyłożonych. Yaroslav Yuvsechko nadesłał tekst zatytułowany *Modern forms of quasi-religious beliefs: on the border between sacred and secular*, natomiast Olga Zaslavska dostarczyła maszynopis z adnotacją *Visualization of religious communication space: peculiarities and tendencies*. Należy zaznaczyć, że obie te osoby reprezentowały Khmelnytskyi National University z Chmielnickiego na Ukrainie. Referat Yaroslava Yuvsechki odnosił się do wskazania definicyjnego form *quasi*-religii, jako fenomenu organizacji świeckich, które definiują tożsamość swoich członków w kontekście religii i duchowości. Organizacje te obejmują grupy wzajemnego wsparcia, jak również liczne grupy rozwoju osobistego lub zawodowego, grupy zorientowane na specyfikę zdrowego odżywiania i wegetarianizmu, a nawet organizacje marketingowe (np. Amway), czy też społeczności fanowskie skupione wokół konkretnych marek (np. Apple). Natomiast referat Olgi Zaslavskiej dotyczył interwencji mediów, zwłaszcza internetowych, w sferę sakralną. Objawia się to w zjawisku tzw. wirtualnej komunikacji religijnej, czyli nowych kanałów i rytuałów interakcyjnych między jednostkami, instytucjami i Kościołem.

Jako pierwszy głos po przerwie kawowej zabrał Marek Sokołowski reprezentujący Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Zaprezentował on referat zatytułowany *Kino o tematyce religijnej, reportaż o końcu świata czy audiowizualana ikona? Obecność sacrum w filmie „Opowieść o proroku Eliaszu z Wierszalina” w reżyserii Krzysztofa Wojciechowskiego*. Referent skupił się na próbie wyjaśnienia istoty zaprezentowanego filmu, który można oceniać na wielu płaszczyznach znaczeniowych. Przedstawił pogłębioną analizę treści religijnych, jaką można odnaleźć w tym dziele, także przesłanie zawarte w metaforycznej wymowie filmu. Wystąpienie stanowiło ciekawą, na poły etnograficzną próbę przedstawienia istoty charyzmatycznych działań człowieka, którego wyznawcy obwołali prawosławnym prorokiem w czasach dwudziestolecia międzywojennego.

Kolejne wystąpienie przybliżyło wymiar religii i duchowości w Republice Czeskiej. David Václavik z Uniwersytetu Masaryka w Brnie przedstawił referat zatytułowany *Problemy czeskiego ateizmu: jak go zdefiniować i zinterpretować?* Odniósł się w nim do potocznego postrzegania niewiary w Czechach przez opinię publiczną, następnie przytoczył wyniki badań empirycznych, które ukazują kwestie tamtejszej religii i duchowości w zupełnie innym wymiarze, niż np. w Polsce. Czesi w większości nie deklarują przywiązania do kościelnych i instytucjonalnych form religii, ale wielu z nich podejmuje rozważania duchowe, tym samym wypełniając definicyjne ujęcie *homo religiosus*, aczkolwiek wybitnie subiektywnego.

Trzeci referat zaprezentował o. Marcin Lisak OP reprezentujący Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC. Przedstawił rozważania nad tematem *The trajectories of secularization among Polish immigrants in Ireland*, wskazując jednocześnie na wciąż obecną w socjologii religii tematykę anomii religijnej osób przebywających na emigracji. Referent odniósł się do ilościowych badań autorskich, w których dokonał analizy zmian religii i religijności polskich imigrantów podczas pobytu w zsekularyzowanym post-katolickim społeczeństwie funkcjonującym współcześnie w Irlandii. Ojciec Lisak potwierdził, że zaobserwował praktykę sekularyzacyjną wśród irlandzkiej Polonii, głównie poprzez oddziaływanie opiekuńczego systemu bezpieczeństwa socjalnego. Ich religijność staje się zatem sprywatyzowana, zrywająca z tradycją i wspólnotowym (publicznym) charakterem wiary.

Czwarty i ostatni referat w tej sesji panelowej wygłosił Paweł Prüfer, reprezentujący Akademię im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Przedstawił on temat *Duchowe i religijne metamorfozy biegaczy długodystansowych amatorów – socjologiczna analiza zaangażowana*, który jednocześnie zawierał wątki autobiograficzne. Referent przedstawił zmianę stylu życia osób, które podejmują treningi biegowe i uczestniczą w amatorskich zawodach sportowych. Odniósł się głównie do tych, które doświadczyły pod wpływem tej aktywności wyraźnej przemiany duchowej i religijnej. W wystąpieniu przytoczono ich osobiste relacje zarejestrowane metodą wywiadów pogłębionych. Metamorfozy religii i duchowości Paweł Prüfer zinterpretował przez pryzmat różnorodnych zjawisk, teorii i idei, które pojawiają się także w literaturze socjologicznej (np. mimetyzm, bieganizm, turystyka biegowa itd.). Co ważne, sam referent uczestniczy w tego rodzaju aktywnościach, więc przytoczone relacje mają walor wiarygodności oraz porównania do swojego stanowiska. Po tym ostatnim w połączonej sesji panelowej wystąpieniu, przeprowadzono żywą dyskusję nad zaprezentowanymi referatami.

Ostatnia sesja panelowa, zatytułowana *Ciągłość i przemiany religijności i duchowości*, była moderowana przez Halinę Mielicką-Pawłowską. Była ona przeprowadzona równoległe do wcześniej opisanej sesji. Jako pierwszy głos zabrał Ondrej Štefaňak reprezentujący Uniwersytet Konstantyna Filozofa w Nitrze na Słowacji. Przedstawił on referat zatytułowany *Wiara, wierzenia i praktyki religijne młodzieży słowackiej w procesie przemian*. W swoim wystąpieniu wypuklił współczesne metamorfozy religijności młodzieży słowackiej, która podlega podobnym procesom sekularyzacyjnym, jak widać to w badaniach polskich czy niemieckich, które przywołano już we wcześniejszych wystąpieniach konferencyjnych. Co warto podkreślić, Ondrej Štefaňak bardzo często powoływał się na ustalenia polskich socjologów religii (m.in. Władysława Piwowarskiego, Janusza Mariańskiego czy Sławomira H. Zaręby), akcentując przy tym pole do inspiracji oraz wzorzec metodologiczny przeprowadzanych badań nad religijnością.

Zmiany i metamorfozy religijności, tym razem dotyczące polskiej młodzieży, były obiektem analizy drugiego referatu, który przedstawiła Maria Sroczyńska. Zatytułowała swoje wystąpienie jako *Przeobrażenia kultury religijnej młodzieży w dobie transformacji i posttransformacji społecznej w Polsce*. Prelegentka wypukliła przede wszystkim aspekt religijnego wymiaru intymności małżeńsko-rodzinnej w opiniach młodzieży, akcentując jednocześnie zakres zmian, ich wymiar symboliczny oraz

zbliżanie się postaw do tych obserwowalnych w Europie zachodniej, gdzie kultura religijna adolescentów jest w zaniku. Maria Sroczyńska skupiła swoją uwagę na pięciu zagadnieniach: współżycie seksualne przed ślubem kościelnym, stosowanie środków antykoncepcyjnych, zdrada małżeńska, rozwód i przerywanie ciąży. Odniosła się przy tym do przeprowadzanych cyklicznie badań religijności polskiej młodzieży, które przeprowadzono w latach 1988, 1998, 2005 oraz 2017.

Trzecie wystąpienie należało do Wojciecha Klimskiego z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Prelegent przedstawił temat *Religijność polskiej inteligencji*, w którym skupił się na ukazaniu charakteru wiary tej kategorii społecznej i jej specyfiki na tle pozostałych zbiorowości. Wojciech Klimski starał się przedstawić przede wszystkim religijność inteligencji w wymiarze większego intelektualizmu w postrzeganiu wiary, posiadania bogatszej wiedzy teologicznej, ale także bardziej rozbudowanych kompetencji w dziedzinie historii Kościoła, jego funkcjonowania, także na poziomie pastoralnym. Te wszystkie charakterystyki powodują, że – zdaniem Referenta – religijności inteligenckiej nie można przypisać do końca ludowego charakteru, gdyż jest ona daleko bardziej złożona, posiada potencjał ekumeniczny oraz tendencje do liberalizacji norm i wartości sakralnych. Następnie wywiązała się dyskusja nad zaprezentowanymi referatami. Bezpośrednio po niej wszystkich zgromadzonych zaproszono na krótką przerwę kawową.

Rozpoczynając kontynuację sesji trzeciej, jako czwarty głos zabrał ks. Remigiusz Szauer z Uniwersytetu Szczecińskiego. Jego wystąpienie było pierwotnie zaplanowane w drugiej sesji plenarnej, ale zostało przeniesione właśnie w to miejsce. Prelegent rozwinął zgłoszony temat – *Młodość w kręgu wrażeń. Wymiary doświadczenia religijnego młodzieży licealnej i akademickiej Pomorza Środkowego. Analiza socjologiczna*, który podobnie jak poprzednie w tej sesji, dotyczył empirycznych danych określających postacie religii, religijności czy także duchowości w różnych kręgach społecznych. Prelegent nakreślił teoretyczną podstawę społeczeństwa doznań, w którym kluczową rolę odgrywają te praktyki, których można doświadczyć zmysłowo, odnotować w swojej pamięci jako wyjątkowe i czasami ekstremalne przeżycia. W konkluzji z przeprowadzonych badań zwrócono uwagę na w miarę częste świadectwa braku doświadczenia różnych form obecności Boga przez młodych ludzi, którzy odczuwają w ten sposób rodzaj pustki religijnej, a konwencjonalne praktyki uważają jedynie za pas transmisyjny. Wyrażają tym samym pewną okazjonalność religijną, potęgowaną przez tylko doraźne praktyki. Ks. Remigiusz Szauer zaakcentował, że właśnie w tym wymiarze można dostrzec subiektywizm przeżyć i określić je jako formę prywatyzacji religii, gdzie służy ona młodym ludziom tylko jako doraźne remedium na ich problemy egzystencjalne.

Piąty w kolejności referat, a drugi po przerwie, wygłosił Marcin Choczyński z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Dotyczył on zagadnienia *Świadkowie Jehowy – pomiędzy tradycyjną a selektywną formułą religii i duchowości*. Referent odniósł się w swoim wystąpieniu do tradycji, historii oraz współczesności ruchu badackiego, przywołał najważniejsze wydarzenia konstytuujące obecną działalność postać sekty Świadków Jehowy, ich wiarę, dogmatykę oraz twierdzenia teologiczne i założenia pastoralne. Uwypuklił różnice pomiędzy chrześcijaństwem (szczególnie katolicyzmem) a sektą, w tym najbardziej znane od-

stępstwa od wiary instytucjonalnej. Przywołał także kontrowersje związane z działalnością Świadków Jehowy, ich posłannictwem oraz odwoływaniem się do millenarizmu.

Następne wystąpienie, zatytułowane *Postawa przedstawicieli społeczności wyznawców Judaizmu w Polsce wobec pracy*, zostało wyartykułowane przez Irenę Windygę-Jastrzębską z Uniwersytetu Warszawskiego. Referentka przedstawiła w nim wyniki swoich autorskich badań jakościowych, które przygotowała na potrzeby rozprawy doktorskiej. Omówiona została ponadto specyfika zachowania społeczno-religijnego, którą reprezentują przedstawiciele tej kategorii wyznaniowej w środowisku pracy i w czasie ich aktywności zawodowej. Irena Windyga-Jastrzębska odniosła się również do następujących kwestii: roli pracy w życiu człowieka, jej wpływu na status społeczny, związku z innymi sferami życia, m.in. moralnością i religią, przedsiębiorczości, zaangażowania w pracę, wynagrodzenia, bezrobocia i zatrudnienia, także możliwości akumulacji zasobów poprzez pracę. W referacie zawarto ciekawe nawiązania do żydowskiej etyki pracy, co umożliwia porównania z realnym etosem pracy Polaków.

Ostatnim referatem, przedstawionym na konferencji, było wystąpienie Antoniego Głowackiego, również reprezentującego Uniwersytet Warszawski, który przybliżył temat *Maintaining traditional local religious community in a diverse modern context – the case of a Parisian catholic parish*. Tematyka socjologii parafii jest wciąż eksplorowana w badaniach nad religią i religijnością, co dobrze widać właśnie w takich konferencyjnych wystąpieniach. Referent przybliżył wyniki autorskiego badania etnograficznego przeprowadzonego w jednej z parafii rzymskokatolickich w Paryżu. Przedstawił różne konteksty integracji tej parafii ze środowiskiem społecznym. Uwytknił pracę parafian i księży nad zróżnicowanymi potrzebami i oczekiwaniami wspólnotowej zbiorowości parafialnej, która działa pod naporem rozpowszechnionego we Francji sekularyzmu oraz laicyzmu. Podkreślił także prace nad tożsamością tej parafii, skupione wokół krzewienia autotelicznych relacji w jej obrębie.

Kończąc obrady konferencyjne, zarówno Maria Sroczyńska, jak i Dorota Hall podziękowały w imieniu organizatorów za liczne przybycie i zaprezentowane referaty, które pokazały, że socjologia religii jest bardzo rozbudowaną i innowacyjną subdyscypliną w której przeprowadza się wiele badań, a także poszukuje coraz to nowych formuł, zarówno teoretycznych, jak również metodologicznych. Dlatego też tytułowe metamorfozy religii i duchowości należy traktować jako dynamiczne zmiany samego charakteru wierzeń, jednak świadczące o żywotności, ważności dla społeczeństwa, a nie tylko rozpatrywane w kontekście sekularyzacji i zaniku. Podsumowując, na tej jednodniowej konferencji wygłoszono ogółem 21 referatów oraz zaprezentowano dwa referaty wyłożone.

Po zakończeniu konferencji zaplanowano część nieformalną – uczestnicy udali się na uroczystą kolację do restauracji *Dawne Smaki*, położonej na warszawskim Nowym Świecie. Spotkanie upłynęło na dalszej dyskusji wokół tematów wyniesionych z obrad konferencyjnych, jak również zacieśniania więzów koleżeńskich, będących zaczątkiem dalszej współpracy, zarówno konferencyjnej, jak również wydawniczej.

Podsumowując, spotkanie uwidocznilo potrzebę cyklicznego organizowania tego typu konferencji, głównie ze względu na przegląd aktualnych trendów, zarówno

teoretycznych, jak też czysto badawczych, także ich wymianę i omówienie w gronie uznanych i doświadczonych ludzi nauki. Warto zaznaczyć, że w konferencji uczestniczyli także studenci Instytutu Socjologii UKSW, którzy po raz kolejny mieli okazję przysłuchiwać się prelekcjom naukowym uczonych spoza ich macierzystej *Alma Mater*. Było to zatem doświadczenie ubogacające wiedzę zdobytą na konwencjonalnych zajęciach uniwersyteckich.